

Oponentský posudek na disertační práci

Studentka: Mgr. Ing. Tereza Krupová

Název fakulty: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Název katedry: Katedra politologie a sociologie

Název práce: **Formování právního vědomí studentů vysokých škol
neprávního zaměření**

Oponentka: doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D.

Pracoviště: Právnická fakulta MÚ, Katedra právní teorie

Předkládaná originální bez četných příloh více než dvěstěstránková práce je věnována aktuálnímu tématu právního vědomí se zaměřením na praktickou stránku jeho formování u studentů vysokých škol nestudujících právo. Práce může být vhodně prakticky využívána nejen jako zdroj informací o právním vědomí, ale především může sloužit pro rozvoj výuky práva na neprávnických vysokých školách, kdy v důsledku ekonomizace školství dochází často k redukci řady humanitních předmětů včetně práva, jak jsem tomu byla několik let i přímým svědkem na Mendelově univerzitě v Brně. Slovy V. Bělohradského dochází v této souvislosti k degradaci dnešního vysokoškolského studia na přípravu „kvalifikovaných idiotů“. Vzdělání se stává v tržním prostředí zbožím a na kvalifikaci sociální je u nehumanitních oborů nahlíženo jako na nepotřebnou, ztrátou, zdržující a neefektivní se snahou se co nejdříve naučit pouze konkrétní dovednosti. Na vysokých školách (pokud nejde o studovaný obor) jsou tak redukovány nejen hodiny výuky práva, ale i sociologie, psychologie apod.. Přitom už Jan Amos Komenský vzdělání viděl jako dílnu lidskosti. Výše uvedené předměty rozšiřují obzory vysokoškoláků, učí je vidět věci ve vzájemných souvislostech, vytvářet si komplexní, systémový, systematický a teoreticko empirický pohled na společenské problémy a jejich řešení. O to více (pokud využiji slova autorky s. 10) je těchto prvních vlaštovek třeba.

Disertační práce Mgr. Ing. Terezy Krupové je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola vymezuje vysokoškolské vzdělávání, vysokoškoláky a roli vysoké školy v měnící se společnosti. Druhá kapitola uvádí pojem právní vědomí, přístupy k němu, formování právního

vědomí a mimo další i použití právního vědomí v aplikační praxi vyšších soudů, což považují za velmi přínosnou část, dokazující, že se pojem právní vědomí aktivně využívá a není jen zapomenutým pojmem spojeným s postkomunistickými zeměmi. Třetí část se věnuje výuce práva a praktickému výzkumu, který se orientuje na osobu učitele neprávnických oborů na vysokých školách. Poslední kapitola shrnuje výsledky vlastního výzkumu zaměřeného na postoje k právu a právní znalosti. Po závěru shrnujícím cíle autorky a výsledky je uveden bohatý seznam zdrojů, kdy z cizojazyčné literatury převažují prameny v anglickém a německém jazyce. Použité jsou i právní předpisy a judikatury. U právních předpisů by stálo za úvahu rozšíření o zdroje zachycující právní předpisy vztahující se k vysokým školám. Součástí práce je české Resumé (Souhrn) a anglické Summary. Zde autorka konstatuje na s. 209, že se práce nachází na pomezí více oborů, primárně se jedná o právo, na které je nahlíženo z úhlu právní didaktiky, psychologie a sociologie. Autorka se vyhýbá pedagogice, která by měla být, domnívám se, zastřešující. Ke konci práce jsou přiloženy dotazníky a výsledky šetření.

Po formální stránce je práce velmi přehledná, logicky uspořádaná, pečlivě zpracovaná a je patrný velký zájem autorky o danou problematiku. Autorka prokazuje schopnost pracovat s odbornými zdroji včetně cizojazyčných, formulovat vlastní závěry a doporučení.

V souladu s funkcí oponentského posudku se zaměřím zejména na ty části, které mohou vyvolat určitou polemiku a mohou být i přínosné pro další vědeckou práci doktorandky.

Vigilantibus iura skripta sunt, bdělým náleží práva, již tato klasická římská zásada předurčuje nutnost zajímat se o právo a zařadit právo didakticky vhodným způsobem do všech stupňů škol, včetně mateřských a tím se podílet na tvorbě právní socializace. Autorka se v práci metodologicky orientuje na vysokoškoláky neprávnických fakult. Na s. 46 vyjadřuje jejími slovy odvážný předpoklad „ . . . vysokoškoláci se ve své práci setkávají se smlouvami, jejichž obsah musí tvořit či doplňovat jejich ustanovení, v případě porušení závazkového právního vztahu se potýkat s vyčíslením odpovědnosti za škodu a jiné. Z vlastní praxe na Ministerstvu financí České republiky mohu poukázat na případy, kdy se právní laici podílejí notnou měrou na psaní právních předpisů.“ Je nesporné, což potvrzuje i myšlenka R. J. Morrise (s.46), kterou autorka uvádí, že je nutné studovat právo ve vztahu k profesi a že výuka zajistí omezení zneužívání moci atd. Domnívám se však, že právo je v současné době natolik složitý a měnící se systém, který mnohdy není zcela jasný ani vystudovaným právníkům, zejména pokud dělají pouze určitou specializaci. Neprávníci by tedy měli jen velmi opatrně psát smlouvy, předpisy atd. a lze je naučit jen určité základy, pochopení smyslu a významu systému práva (proto je značná část výuky věnována teorii práva) a

osvojit si případně dovednost „kde co najít“, podle kterých vzorů postupovat, na co si dát pozor a s kým vhodně konzultovat. Proto mi chybí v předvýzkumu i otázka typu, zda právní problematika např. při psaní smlouvy byla ještě konzultována s vystudovaným právníkem apod.

Při studiu problematiky právního vědomí je nutné vycházet ze sociologického přístupu k právu a zkoumat právo jaké skutečně je a jak funguje a ne jaké by mělo být. Pokud vyjdeme ze sociologického přístupu ukazuje se sice, že s vyhledáváním právních předpisů nemají lidé až takový problém, ale právní systém lidé vidí jako nespravedlivý a matoucí. (viz Analýza přístupu veřejnosti k regulaci v ČR dostupné na www.mvz.cz). Je tedy na místě, jak nakonec uvádí i autorka, věnovat se nejen praktické dovednosti „práva jako řemesla“, ale rozvíjet i teoretické zázemí práva. Otázkou je, zda za mnohdy jeden, v lepším případě dva semestry je toho vyučující schopen? Jak velké jsou seminární skupiny (pokud vůbec jsou), jaká je hodinová dotace atd. (Tyto informace nejsou ve výzkumu zcela zhodnoceny.) Složitost práva autorka uvádí na s. 61 v poznámce: „*V současných zákonech se nevyznají často ani právníci.*“ (Baxa) Nejde tedy spíše ve výuce práva na neprávnických fakultách o rozvíjení právní gramotnosti, kdy základy by podobně jako u finanční gramotnosti, měly být získány již na nižším stupni škol? Pokud ale budeme mluvit o rozvoji právního vědomí, s čímž souhlasím, tak se opět dostáváme ke Komenskému a rozvoji vzdělanosti s nutností rozlišit vzdělání a vzdělanost a k nutnosti větší podpory humanitních disciplín.

Na s. 71 uvádí autorka odlišnosti mezi Ehrlichem a Poundem. Uvádí, že koncept law in action je vztažen k právní normě, to považuji za nepřesné, neboť se jedná o to, jak právo působí ve společnosti na rozdíl od law in books. Pound přímo požaduje, aby právní věda omezila zkoumání právní normy a soustředila se na právo ve společnosti. Rozdíl koncepcí je dán rozdílem kontinentálního a angloamerického právního systému. Jak uvedl Holmes právo není nic jiného než předpověď, jak soudy ve skutečnosti rozhodnou.

Na s. 76 představuje autorka koncept Émila Durkheima. Společenská dělba práce je pro vymezení konceptů společnosti a úlohy dělby práce ve společnosti stěžejní, nicméně další znaky mechanické solidarity lze nacházet i v totalitních zemích. Vzhledem k tomu, že autorka používala anglický překlad, tedy ne původní dílo, mohlo být využito i české vydání Společenská dělba práce z roku 2004.

Pro současné úvahy o anomii lze pak vycházet z Mertonových tezí. Zjednodušeně uvedeno: Členové společnosti mají dojem, že jejich potřeby jsou vůdcům lhostejné, společnost postrádá řád, není možné plánovat budoucnost, uniká životní smysl, vědomí - nelze se spolehnout ani na nejbližší okolí. Podobně u slovenského sociologa J. Schenka, který pokládá za projevy

anomii absenci norem, akceptaci společensky nepřijatelných norem, nefunkčnost institucí, akceptaci anomického stavu jako běžného, jednání v rozporu s normami bez sankcí atd.

Od s. 117 se autorka věnuje empirickému šetření. Přitom již na s. 10 uvádí, že se pokusí věnovat sociologickému výzkumu, je zřejmé, že jde tedy o sociologická šetření. Autorka používá výhradně kvantitativního přístupu, i když kombinace s kvalitativním výzkumem by pravděpodobně více problematiku objasnila. Zejména šetření k osobě vyučujícího by mohlo být vhodně doplněno i rozhovory, vlastním pozorováním výuky apod. Je škoda, že autorka také více nevyužila (lépe nezpracovala v empirické části) informace uvedené na s. 55, kdy uvádí, že v rámci svého studijního pobytu v zahraničí provedla rozhovory. Nabízela by se i možnost komparace.

Na s. 147 představuje autorka metodiku výzkumu studentů, kdy za rozdělovací kritérium vidí výši dosaženého vzdělání a absolvování výuky práva. Velmi mě mrzí, že tak cenné informace nejsou děleny ještě podle pohlaví, případně dalších znaků jako je věk, pracovní zkušenosti, rodinné zázemí atd. V rámci projektu výzkumu, který nebyl přesně stanoven, se mohlo více uvažovat o vzájemných souvislostech mezi jednotlivými znaky respondentů, včetně identifikačních. Je také zřejmé, že autorka použila pouze třídění znaků podle prvního a druhého stupně. Nejedná se o testování hypotéz, kdy hypotéza představuje vzájemný vztah – korelaci. Hypotéza se testuje. Jde pouze o výzkumné otázky zpracované na základě kontingenční tabulky. Tato nepřesnost je zřejmá již na s. 47, kdy hypotéza nebyla testována. Šlo o výzkumnou otázku. Je zřejmé, že nebyl využit vhodný program pro statistické zpracování dat, což ukazuje případnou nutnost spolupráce více vědních oborů (případně pomoc se zpracování dat). Nezapomínat přitom na skutečnost, že teprve třídění vyšších stupňů může odhalit tzv. falešné korelace.

Přes výše uvedené podmínky, které mohou sloužit jako podklad pro obhajobu, konstatuji, že autorka ve své disertační prokázala schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru, který svojí prací rozvíjí.

Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertačních prací, v jejímž průběhu bude mít doktorandka možnost se vyjádřit k uvedeným podnětům.

V Brně 21.7.2015

doc. PhDr.Martina Urbanová, Ph.D.

Katedra právní teorie MU

